

GÁCSI ANETT ERZSÉBET

Megjegyzések a távollévő terhelttel szemben lefolytatott külön eljáráshoz

Bevezetés

A hatályos magyar büntetőeljárás törvény – az 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) – az Ötödik Részében rendelkezik az általános (rendes) eljáráshoz képest speciális eljárási szabályokat tartalmazó külön eljárásokról. A külön eljárások több eltérést mutatnak a rendes büntetőeljáráshoz képest [pl. a büntetőeljárásnak az általános célja(i) eltérő szervezeti és eljárási rendelkezések segítségével valósulhatnak meg], ugyanakkor az alapvető céljuk, feladatuk ugyanaz: a büntetőjogi felelősség eldöntése, a büntető igazságszolgáltatás realizálása.¹ A külön eljárások alkalmazásának jogpolitikai indoka alapvetően kétirányú.² Egyrészt a hagyományostól eltérő életviszonyokból, illetve alanyokból következő eltérő szabályozási követelmények (például fiatakorúak elleni, – illetve a katonai büntetőeljárás); másrészt az eljárás minél gyorsabb lefolytatása, egyszerűsítése (pl. bíróság elé állítás, tárgyalásról lemondás) alapozzák meg a külön eljárások létét. Utóbbi indok alapján született meg – a Be. XXV. fejezetében található – a távollévő terheltre vonatkozó, ún. *in absentia* eljárás szabályanyaga is.

A távollévő terhelttel szembeni büntetőeljárást – tekintettel arra, hogy a hatályos Be.-t 1998-ban fogadta el az Országgyűlés, de az csak 2003. 07. 01-jén lépett hatályba – egy, a régi Be.-t módosító törvény 2000. március 1-jei hatállyal önálló fejezetként iktatta be a büntetőeljárás törvénybe.³ A távollévő terhelttel szembeni külön eljárás célja, annak biztosítása, hogy a terhelt ne vonhassa ki magát az eljárás alól, ne kerülhessen sor arra, hogy elévülés miatt kizárta válik a büntetőjogi felelősségének megállapítása.⁴

¹ FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2008. 592.

² FENYVESI Csaba: A védő az „egyszerűsített” külön eljárásokban. *Jogelméleti Szemle* 3 (2001) http://jesz.ajk.elte.hu/fenyvesi7.html#_ftn1 (2013. 01. 10.)

³ A régi Be.-be (1973. évi I. törvény) az 1999. évi CX. törvény iktatta be a távollétes eljárást. A két törvény – 1999. évi CX. és 1998. évi XIX. törvény – távollévő terhelt elleni eljárás szabályai között azonban számos különbség kimutatható. Erről részletesen ír: NAGY Anita: Eljárás távollévő terhelttel szemben. *Sectio Juridica et Politica* (2006) 125-126.

⁴ FANTOLY Zsanett: *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 271. Megjegyezzük, hogy a magyar szabályozással ellentétben a német büntetőeljárásban a távollévő terhelttel szembeni eljárás célja nem a terhelt büntetőjogi felelősségéről való döntés, hanem

Jelen tanulmány két kérdésre keresi a választ. Egyrészt arra, hogy a távollévő terhelten szemben lefolytatott külön eljárásokban miként érvényesül a közvetlenség elve, vagy megfordítva a kérdést: érvényesül-e még az ilyen eljárásokban a közvetlenség elve? Másodszor pedig arra, hogy a jelzett külön eljárás mennyiben gyorsítja a büntetőeljárást? Mindemmel a tanulmány kitér a magyar büntető eljárásjog 2011. március 1-je óta létező új jogintézményére: a rendes eljárás szabályai között elhelyezett, vádlott bejelentett távollétére is.

A vádlott tárgyalási jelenléthez való joga, mint a tisztességes eljáráshoz való jog egyik eleme A „Bevezetés”-ben feltett kérdések megválaszolása előtt a vádlott tárgyaláson való jelenléti jogát kell górcső alá vennünk. E részben azonban a Be. tételes rendelkezéseit nem kívánjuk kifejteni, azt összefoglalóan az 1. számú táblázat tartalmazza.

A vádlott jelenléte/távolléte a bírósági szakban		
A vádlott bejelentett távolléte [Be. 279. § (3) bek.]	Speciális esetek, amikor a tárgyalás a vádlott távollétében megtartható [Be. 281. § (4) bek.; Be. 247. § (1) – (2) bek.]	A vádlott (előzetes bejelentés nélkül) nem jelent meg a tárgyaláson [Be. 281. § (2), (5)-(9) bek.]
<p>- <i>előfeltétele:</i> a bíróság a szabályszerű idézéssel egyidejűleg tájékoztathatja a vádlottat arról, hogy élhet az előzetes bejelentés alapján való távollamarással</p> <p>- <i>feltétele:</i> a tájékoztatást követően a vádlott a bírósági tárgyalást megelőzően bejelenti, hogy nem kíván részt venni a bírósági tárgyaláson</p> <p>- <i>mit lehet tenni?</i></p>	<p>- <i>esetek:</i></p> <p>1. ha az eljárás tárgya a vádlott kényszer-gyógykezelésének elrendelése ÉS</p> <p>a) az állapota miatt a tárgyaláson nem jelenhet meg és/vagy</p> <p>b) a jogainak gyakorlására képtelen</p> <p>2. ha az eljárás több vádlott ellen folyik: a vádlott távollétében is megtartható a tárgyalás azon része (!), amely őt nem érinti – ez azonban csak részbeni távollét</p>	<p>- <i>előfeltétele:</i> a vádlott szabályszerű idézése a tárgyalásra</p> <p>- <i>mit lehet tenni?</i></p> <p>1. a vádlott <i>azonnali elővezetése</i> (erről a tanács elnöke intézkedik)</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>ha ez nem lehetséges vagy nem vezetett eredményre</p> <p>2. a <i>tárgyalás megtartható</i> a vádlott távollétében,⁵ DE: a bizonyítási eljárást CSAK akkor lehet befejezni, ha felmentő ítéletet vagy eljárást megszüntető végzést hoznak (lehet hozni)</p> <p><u>Ilyenkor a tárgyalás menete:</u></p> <p>a) a tárgyaláson megjelent személyek ki/meghallgatása</p> <p>b) ezt követően a tárgyalást el KELL napolni ÉS el KELL rendelni a vádlott elővezetését a kö-</p>

az, hogy a rendes eljárás lefolytatásához a bizonyítási eszközök biztosítva legyenek. Erről részletesen ír: NAGY Anita: Összehasonlító büntető-eljárásjog, különös tekintettel a külön eljárásokra. *Sectio Juridica et Politica* (2009) 440-441.

⁵ Egy – a tárgyalás előkészítése és vezetése, valamint a határozat szerkesztése során előforduló tipikus hibákról szóló – 2012-ben készült összefoglaló (a továbbiakban: Összefoglaló) szerint tipikus hibának tekinthető, hogy az eljáró bíró a Be. 281. § (5) bekezdésének alkalmazhatósága ellenére a tárgyalás elhalasztása mellett dönt. Lásd: ANDORNÉ Ajkay Beáta – FÁZSI László – PÁSZTÓI Katalin: *A leggyakrabban előforduló megváltoztatási és hatályon kívül helyezési okok*. Kaposvár – Nyíregyháza – Budapest, 2012. 13.

<p>1. a tárgyalás a vádlott távollétében megtartható</p> <p>2. vele szemben az eljárás befejezhető</p> <p>– ha a vádlott él a távolmaradás jogával: <i>védő részvétele kötelező</i> [Be. 279. § (4) bek.]</p>	<p>3. Be. 247. § (1)-(2) bek. (kiutasított vagy kivezetett vádlott esetén) – részbeni távollét</p>	<p>vetkező tárgyalási határnapra</p> <p>Speciális helyzet: ha a vádlottal szemben elfogatóparancsot kell kibocsátani, vagy a tárgyalási őrizetét⁶ kell elrendelni</p> <p>3. a <i>kitűzött új tárgyalási határnapon</i></p> <p>a) ha a vádlott nem jelenik meg ÉS a bíróság megállapítja, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik: ÁTTÉRÉS a távollévő terhelten szemben lefolytatott külön eljárásra (Be. XXV. fejezet)</p> <p>b) ha megjelenik a vádlott: rendes eljárás (vádlott kihallgatása; a távollétében megtartott tárgyalás jegyzőkönyvének ismertetése;⁷ szükség esetén újabb tanú/ szakértő ki/ meghallgatások)</p>
---	--	---

1. számú táblázat (a szerző saját feldolgozása)

A vádlott tárgyaláson való jelenléte (jelenléti joga) szorosan kapcsolódik a tisztességes eljárás (*fair trial*) követelményéhez. A jelenlét – vagy más megfogalmazásban a személyes részvétel – ugyanis feltétele annak, hogy a vádlott a tisztességes eljárás részjogosítványait gyakorolhassa.⁸ Ezzel kapcsolatban azonban meg kell jegyeznünk, hogy napvilágot láttak olyan nézetek is, amelyek szerint a vádlott személyes részvételét nem annak jogaként, hanem kötelességként kell értelmezni.⁹ Álláspontunk szerint a tárgyaláson való jelenlét a vádlott jogaként kezelendő, ebből pedig az következik, hogy arról lemondhat.¹⁰

⁶ A 2009. augusztus 13. napjától bevezetett tárgyalási őrizet kapcsán kiemeli az Összefoglaló, hogy azt alig alkalmazzák a gyakorlatban, noha annak elrendelése a Be. 281. § (6) bekezdés második mondatában meghatározott feltételek fennállása esetén nem csupán lehetősége, hanem egyszersmind kötelessége is (lenne) az eljáró bíróságnak. Lásd: ANDORNÉ – FÁZSI – PÁSZTÓI, 2012. 13.

⁷ Az Összefoglaló szerint a vádlott távollétében megtartott tárgyalási jegyzőkönyv ismertetésének elmulasztása ritkán, de még ma is előforduló hibának számít a városi/kerületi bírók gyakorlatában. Lásd ANDORNÉ – FÁZSI – PÁSZTÓI, 2012. 12.

⁸ Bárd Károly a tisztességes eljárásról való jogot az emberjog-dogmatikai analízise során két aspektusból vizsgálta: tágabb és szűkebb értelemben. A tágabb értelemben vett tisztességes eljárásról való jogot több, egymástól különböző funkciójú elemként határozta meg. Ezek: (1) a törvény által felállított bíróság, a bírói függetlenség és pártatlanság; (2) a nyilvános tárgyalás; (3) az ésszerű időn belüli döntés; valamint (4) a szűkebb értelemben vett tisztességes eljárás, azaz a *fairness* elemek. Utóbbiak közé – az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk 3. pontja alapján – a következőket sorolta: (a) tájékoztatás a vádról a terhelt által értett nyelven; (b) a védelemhez való jog; (c) fegyverek egyenlőségének elve és (d) az ingyenes tolmácsoláshoz való jog. A szűkebb értelemben vett tisztességes eljárás (fairness elemek) alapvető funkciója, hogy elejét vegyék a ténylegesen ártatlan egyén megbüntetésének; a tágabb értelemben vett tisztességes eljárás és annak elemei ezen túl más funkciókat is ellátnak. BÁRD Károly: *Tárgyalás a vádlott távollétében – emberjog-dogmatikai analízis*. In: Ligeti Katalin (szerk.): Wiener A. Imre Ünnepe Kötet. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005. 216-217.

⁹ Lásd pl. A *Poitrimol kontra Franciaország* ügyben Pettiti bíró különvéleményét; ECHR, 1993. 11. 23-ai ítélet [ügyszám: 14032/88] [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-111591#{"fulltext": "\[\"Poitrimol\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-111591#{) (2013. 01. 11.); valamint legújabbban: ERDEI Árpád: *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011. 296.

¹⁰ Az Alkotmánybíróság a 14/2004. (V. 7.) határozatában (Indokolás 2.2.2. pont negyedik bekezdése) szintén kimondta ezt. „A tárgyaláson a megjelenés jogáról le lehet mondani. Ahhoz azonban, hogy ez a lemondás az Egyezmény szempontjából értékelhető legyen, egyértelműen, határozott módon és a fontosságának megfelelő garanciák mellett kell történnie.” Meg kell azonban jegyeznünk, hogy Bárd Károly szerint attól, hogy a terhelt lemondhat a személyes részvétel jogáról, a jog ettől még nem köteles a terhelt döntését tiszteletben tartani. BÁRD, 2005. 217.

A vádlott tárgyaláson való jelenléte azonban nem kizárólag személyes jogosítvány, hanem egyúttal olyan szabály is, amely segíti a bíróságot – a közvetlenség elvének érvényesülésén keresztül – az igazság megállapításában.¹¹ Álláspontunk szerint az (anyag) igazság feltárására való törekvés – mint a kontinentális típusú büntetőeljárás rendszerek elsődleges célja – magyarázatát adhatja annak, hogy a magyar büntetőeljárás ragaszkodik a vádlott tárgyalási részvételéhez; ám e cél nem foszthatja meg a terheltet a személyes részvételtől történő lemondásának jogától. Ezzel ugyanis a terhelt tisztességes eljáráshoz való joga sérül(het)ne.

A távollévő terhelttel szembeni eljárás (dilemmák)

A távollévő terhelttel szembeni külön eljárás alapvetően két esetkörre bontható: egyik esete, ha a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, másik esete pedig, ha a terhelt külföldön van.¹² Az első esetkörön belül eltérő szabályokat állapít meg a Be. az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben egyrészt a nyomozásra; másrészt a vádemelésre, harmadszorban pedig a bírósági eljárásra vonatkozóan.¹³

Eme szabályok megalkotásával a jogalkotó azt a célt tűzte ki, hogy az elkövető büntetőjogi felelősségét tisztázni lehessen a bírósági eljárásban, akár bűnösséget megállapító, akár felmentő ítélet formájában.¹⁴ Mégis felmerül a kérdés, hogyha van egy viszonylag részletes szabály a büntetőeljárás törvényben a távollévő terhelttel szembeni külön eljárás lefolytatására: mi miatt válik egyes esetekben problematikusá az *in absentia* eljárások alkalmazása?

A választ a büntetőeljárások szakaszokra történő bontásában kell keresnünk. Az eljárások nyomozati szakaszában ugyanis a terhelt távolléte, ismeretlen helyen tartózkodása nem akadály a nyomozásnak: az éppen a terhelt hollétének megállapítására és kézre kerítésére irányulhat.¹⁵ Azaz a nyomozati szakban a terhelt távollétében történő eljárás, mint valós követelmény jelenik meg. A távollévő terhelttel szembeni eljárás – mint probléma – a vádemeléssel, a bírósági eljárással, ezen belül a tárgyalással és az ítélettel összefüggésben állhat elő. E szakban ugyanis, – ha a terhelt távol van – nem „élvezheti” a processzuális jogait: a közvetlenség elvét, szóbeliség (és a nyilvánosság) elvét.

A tanulmány a következőkben a „Bevezetésben” feltett két kérdést (a közvetlenség elvének érvényesülését és a büntetőeljárás gyorsaságát) vizsgálja meg.

A közvetlenség elvének érvényesülése (?)

A közvetlenség elve – annak ellenére, hogy a hatályos eljárási törvényünk külön *nem nevesíti* azt az alapelvek között – kivételesen fontos helyet kellene, hogy elfoglaljon a büntetőeljárásokban.¹⁶ Az elv maga csak egyetlen, szigorú előírást foglal magában, azt is „csak” a bíró-

¹¹ BÁRD, 2005. 222.

¹² FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 367.

¹³ Lásd Be. 527-531. §-okat. Ezeket részletesen elemzi: FANTOLY, 2012. 272-274.

¹⁴ Az esetleges bűnösséget megállapító ítélet kapcsán a jogalkotónak további célja az volt, hogy legalább szimbolikusan megnevezzék és elítéljék a bűncselekmény elkövetőjét, aki ily módon (a szökésével vagy elrejtőzésével) nem tette egészen működő képtelenné az igazságszolgáltatást. KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 556.

¹⁵ KIRÁLY, 2003. 556. Cséka Ervin szerint az *elkövetőre kézre kerítése és leplezése* – bűnösségük kétséget kizáró bizonyosodása esetén (kiemelés tőlem: G. A.) – *megbüntetésük logikai feltételeként* kezelendő. CSÉKA Ervin: *Megjegyzések az új büntető eljárási kódex koncepciójához*. In: Tóth Károly (szerk.): *Acta Juridica et Politica*. LIV. Tomus, (1998) 3.

¹⁶ Cséka Ervin a közvetlenség elve törvényi szabályozásának hiányát az 1998. évi büntetőeljárás törvény koncepciójáról szóló 2002/1994. (I. 17.) sz. Kormányhatározatban megfogalmazott pontokból, elvárásokból vezette le: „a Be. a kon-

ság számára: az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatát a tárgyaláson közvetlenül megvizsgált bizonyítékokra kellene, hogy alapítsa.¹⁷ Tartalmát tekintve elmondható, hogy „a bíróságnak nem tiltott ugyan, hogy az előkészítő eljárásban (azaz a nyomozásban) összegyűjtött bizonyítási anyagokat megismerje, ám ezeknek, mint közvetett információknak csak kisegítő szerepe lehet abban, hogy a bíróság a tárgyaláson a teljes bizonyítást maga vegye fel, s azt a nyomozás álláspontjára tekintet nélkül önállóan értékelje [...] ugyanis csak a bizonyítási eszközök és a belőlük nyert bizonyítékok érzéki úton való észlelése és vizsgálata lehet biztosítéka a bűncselekménnyel és az elkövető személyével kapcsolatos tények, valóságghú, igaz megállapításának”¹⁸

A közvetlenség elve legteljesebb módon az elsőfokú bíróság eljárásában tud érvényesülni. A ténybíró van abban a helyzetben ugyanis, hogy közvetlenül szerezzen tudomást a bizonyítékokról, meggyőződjék azok bizonyító erejéről, és észlelései révén teljes képet alkosson az adott ügyről. Ezen a ponton kapcsolódik a vádlott jelenléte, pontosabban jelenlétének hiánya a közvetlenség elvéhez. A Be. ugyanis azt írja elő, hogy, ha a terhelttel szemben *in absentia* eljárást folytatnak le, akkor „a tárgyalást a korábbi tárgyalás anyagának ismertetésével kell folytatni”.¹⁹ Itt azonban megtörik a közvetlenség elve: az eljáró bíró csak egy aktát lát maga előtt, de nem látja a terhelte, annak reakcióit. Nem tud kérdéseket intézni hozzá. Ilyenkor pedig felértékelődhet az adott büntetőeljárás nyomozati szaka: az ott felvett terhelti vallomást fogja ugyanis a bíró ismertetni, felolvasni. Ezzel együtt pedig csorbát szenved a szóbeliség elve is. Szem előtt kell(ene) ugyanis tartanunk, hogy „a modern (ügyféli) perben is az élő szó ereje a legjobb eszköz az igazságról vallott meggyőződés elfogadtatására”.²⁰

Természetesen a közvetlenség elve alól mindig is voltak törvényben szabályozott kivételek (pl. a bizonyítás kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján való teljesítése).²¹ Manapság azonban olyan szélesre sikeredett e kivételek köre, hogy túlzás nélkül állíthatjuk: lassan már a közvetlenség alapelveinek érvényesülése lesz a kivétel a büntetőeljárásokban.²² Ezt erősíti/erősítheti a távollévő terhelttel szembeni külön eljárás intézménye is.

Gyorsabb büntetőeljárás (?)

Az alkotmányos jogbiztonság egyik pillére a jogviták ésszerű időn belül történő elbírálása, ezért a legtöbb állam a büntetőeljárását (is) igyekszik ésszerű időkeretek közé szorítani, noha első ránézésre is nyilvánvaló, hogy ez sértheti a jogállami garanciákat.²³ Az eljárás gyorsítása ugyanis egy bizonyos határon túl már csak az eljárás alá vont személy jogainak csorbítása árán történhet. Az *in absentia* eljárásoknál ez a terhelt személyes védekezési jogát korlátozhatja. A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy a jelzett külön eljárás mennyiben gyors-

cepciónak kétségtelenül megfelel, [...] ám a közvetlenség elvének hiányát nem igen lehet (a koncepció kivül) meggyőző érvekkel érdemben igazolni”. Uo. 7.

¹⁷ CSÉKA Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban. In: Tóth Károly (szerk.): *Acta Juridica et Politica*. LIII. Tomus, (1998) 115. [a továbbiakban: CSÉKA, 1998(a)]

¹⁸ Uo. 115.

¹⁹ Be. 529. § (3) bek. 2. mondat

²⁰ CSÉKA, 1998(a) 115.

²¹ Uo. 115-116.

²² HEGEDŰS István: *Garanciális alapelvek a gyorsítás oltárán?* In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): *Sapientia Sat. Ünnepi Kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90. születésnapjára*. Szeged, 2012. 200.

²³ BÁNÁTI János: *Gyorsítás versus garanciák*. In: Németh Zsolt – Pallagi Anikó (szerk.): *Rendészettudományok a közbiztonsáért*. Tanulmányok a 60 éves Blaskó Béla tiszteletére. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2010. 22.

sítja (gyorsítja-e egyáltalán) a büntetőeljárást; az esetleges gyorsítás mennyiben csorbítja a terhelt büntetőeljárás jogosítványait.

A távollévő terhelttel szembeni külön eljárás – mint büntetőeljárást gyorsító jogintézmény – Janus-arcú jelenség: ha az ügyész indítványozza a terhelt távollétében való nyilvános ülés megtartását, akkor elvileg az eljárás ügydöntő határozattal rövid időn belül befejeződhet.²⁴ Abban az esetben azonban, ha a terhelt mégis előkerül a bírósági eljárás során, a Be. – az előkerülés idejére figyelemmel – különböző jogorvoslati lehetőségeket biztosít a terhelt számára. Ezek közül jelen tanulmány keretei között csak azokat emeljük ki, amelyek – Fantoly Zsannét szavaival élve – „megkettőzik a büntetőeljárást”,²⁵ és azokat sem a törvényi sorrendet követve, hanem abban a sorrendben, amely mindinkább az eljárás elhúzódsát eredményezheti.

Így megkettőzi/megkettőzheti a büntetőeljárást az, ha a terhelt a bírósági ítélet jogerőre emelkedését követően kerül elő (tartózkodási helye ismertté válik): ekkor ugyanis perújítási indítvány nyújtható be javára.²⁶ Ettől jobban megnyújthatja az eljárást az a helyzet, amikor a terhelt az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának meghozatala után kerül elő, és a tárgyalás tartása iránti kérelme folytán az elsőfokú bírósági tárgyalás megismétlésére kerül sor.²⁷ Ennek keretében a bíróság a terhelt kérelmére gyakorlatilag a bizonyítási eljárást első fokon újra lefolytatja (megismétli), annak érdekében, hogy a bizonyítás a vádlott jelenlétében történjen meg. A joggyakorlat szerint azonban a büntetőeljárást leginkább az a helyzet nyújthatja meg, amikor a terhelt felkutatására tett intézkedések a harmadfokú eljárásban vezettek eredményre. Ekkor ugyanis a harmadfokú bíróság mind az első-, mind a másodfokú ítéletet hatályon kívül kell, hogy helyezze és az elsőfokú bíróságot új eljárásra kell utasítania.²⁸

Alláspontunk szerint egy jogállami büntetőeljárásnak elengedhetetlen kellékei a fentebb részletezett jogorvoslatok biztosítása, így ugyanis elkerülhető, hogy a terhelt jogai sérüljenek. Hangsúlyozzuk azonban azt a tényt, hogy ezen törvényi rendelkezések gyakorlatilag megkettőzik a büntetőeljárást, amely távolról sem a gyorsítás irányába ható jelenség.²⁹ Mindemellett jelentősen megnövelhetik az eljáró bíróságok munkaterhét is.

A vádlott bejelentett távolléte, mint új jogintézmény a magyar büntetőeljárás törvényben [Be. 279. § (3) bek.]

A Be. 279. § (3) bekezdésében található új jogintézményt – a vádlott bejelentett távollétét, az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény 148. §-a vezette be (2011. március 1-jei hatállyal). Tekintettel arra, hogy a jelzett módosítással a magyar büntetőeljárásokban a vádlott távollétében lehetőség van egyfelől a rendes eljárás szabályai [Be. 279. § (3) bek.], másfelől a külön eljárás szabályai [Be. XXV. fejezet] szerint az eljárást lefolytatni, indokoltnak tartjuk az új jogintézmény megvizsgálást. (Előre kell azonban bocsátanunk, hogy amíg a rendes eljárás keretei között taglalt vádlott nélküli eljárásban a vádlott ismert helyen tartózkodik; addig a külön eljárásban taglalt távollétes eljárás lefolytatását az alapozza meg, hogy a terhelt ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodik.)

²⁴ FANTOLY, 2012. 271.

²⁵ Uo. 271.

²⁶ Be. 531. § (7) bek.

²⁷ Be. 531. § (2)-(4) bek.

²⁸ Be. 531. § (6) bek.

²⁹ FANTOLY, 2012. 271.

A jelzett törvény Általános Indokolásának 4. pontja szerint: „Tekintettel arra, hogy a büntetőeljárások főként első fokon húzódnak el [érv], így a törvény az első fokú bíróságok eljárásainak gyorsabbá tételével, továbbá az eljárásban részt vevő személyek eljárási jogait ténylegesen nem szolgáló, csupán formális garanciákat biztosító szabályok megváltoztatásával [módszer] kívánja elérni a büntetőeljárások gyorsabbá tételét”. Álláspontunk szerint az Általános Indokolásban megfogalmazott érv és módszer nem, vagy csak részben „húzható rá” a vádlott bejelentett távollétének bevezetésére. Az érvet tekintve, az, hogy a büntetőügyek rendszerint az elsőfokú bírósági szakban húzódnak el, a szó valódi értelmében jelenthet permegnyújtást, azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy az elsőfokú bíróságnak törekednie kell „a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására”,³⁰ amely értelem szerűen több időt igényel – ezért lesznek rendszerint időben hosszabbak az elsőfokú eljárások a másod- vagy harmadfokú eljárásokhoz képest. Álláspontunk szerint nem az elsőfokú bíróság előtti eljárások azok, amelyek tipikusan megnyújtják a büntetőeljárásokat, hanem az elhúzódás okai első körben a nyomozási határidők meghosszabbításában keresendők.³¹ A gyorsítás módszere kapcsán „az eljárásban részt vevő személyek eljárási jogait ténylegesen nem szolgáló, csupán formális garanciákat biztosító szabályok megváltoztatásának” kérdéskörével foglalkozunk. (Megjegyezzük, hogy az Általános Indokolás szerint ez a módszer csak „a törvény szerinti kioktatások és figyelmeztetések szó szerinti jegyzőkönyvbe foglalása mellőzésének, valamint a vádlott, tanúk, szakértők vallomásainak felolvasása helyetti ismertetésére” vonatkozik. Álláspontunk szerint – ha már a jogalkotó garanciális rendelkezéseket és eljárási résztvevők jogait említi, azt meg kell vizsgálnunk az új jogintézmény kapcsán is.) A jelzett módszer több oldalról kifogásolható. Egyfelől úgy tűnik, hogy a jogalkotó különbséget tesz valódi garanciák és úgynevezett bagatell garanciális rendelkezések között, amikor arról ír, hogy a „csupán formális garanciákat biztosító szabályokat” fogja megváltoztatni. Kétségtelen tény, hogy az utóbbi időkben fenyegető veszélyként jelentkezik a „garancia-infláció” a büntetőeljárásokban. A büntetőeljárás törvényben ugyanis számos olyan rendelkezést találunk, amelyek garancia (biztosíték) jellegűek. Ezek közül azonban csak azokat érdemes a szó valódi értelmében vett garanciának tekinteni, amelyek a nagyobb jelentőségű jogintézmények rendeltetésszerű működését, az érintettek jogainak védelmét vagy érvényesítését teszik kikényszeríthetővé.³² Azaz, a garanciális rendelkezések nem tipizálhatók aszerint, hogy jelentősek vagy sem – ami nem jelentős, az nem is minősülhet garanciának. Másfelől kifogásolható az, hogy a jogalkotó azt írja „az eljárásban részt vevő személyek eljárási jogait ténylegesen nem szolgáló” szabályokat fogja megváltoztatni. A vádlott bejelentett távolléte – mint új jogintézmény – kapcsán pont az ellenkezőjéről van szó. A vádlott egyik alapvető fontosságú joga eldönteni ugyanis, hogy a tényállás feltárásában közreműködik vagy sem (pl. a hallgatásával, vagy az új szabályozás értelmében a meg nem jelenésével).

A vádlott bejelentett távollétének törvényi szabályozása [Be. 279. § (3) bek.] kapcsán elsőként a jogintézmény előfeltételét kell megvizsgálnunk [Lásd részletesen 1. számú táblázat, 1. oszlopát]. A Be. szerint erre akkor kerülhet sor, ha a vádlott átvette a tárgyalásra szóló idézést (tehát tudja, hogy vele szemben mikor és hol kerül sor a bírósági eljárás lefolytatására), ám ő a személyes részvétel-, és ezzel együtt a személyes védekezés jogáról lemond. (Megjegyezzük a távollévő terhelt külön eljárásnál a vádlott szabályszerű idézésére nem

³⁰ Be. 75. § (1) bek. 2. mondat I. fordulat.

³¹ A nyomozási határidők reformjához lásd BÁNÁTI, 2010. 26.

³² ERDEI, 2011. 152-153.

kerülhetett sor, hiszen az ismeretlen helyen tartózkodik.) Az előfeltétel másik sajátossága, hogy a törvény szerint „a bíróság [...] tájékoztathatja a vádlottat” erről a lehetőségéről, jogáról. Azaz, a feltételes mód használatából arra lehet következtetni, hogy a bíróság döntheti el, hogy az adott ügyben lemondhat-e, célszerű-e lemondania a vádlott személyes megjelenéséről, vagy feltétlenül szükséges a jelenléte a tényállás felderítéséhez.³³ Álláspontunk szerint a jogalkotó eredeti célja biztosan nem ez volt – és sajnos a törvény indokolása sem ad erre egyértelmű magyarázatot –, azaz eredendően nem a bíróságra akarta bízni ennek eldöntését. Álláspontunkat a Be. 279. § (3) bekezdés 1. mondatában írt szabállyal is alá tudjuk támasztani. Nevezetesen 2011. március 1-je óta „a vádlottnak az idézést legalább nyolc nappal a tárgyalás előtt kell kézbesíteni”. A korábbi öt nap nyolc napra történő felemelésének indoka – a módosító törvény 148. §-hoz fűzött indokolás szerint – az volt, hogy „a vádlottnak legyen ideje a tárgyalás előtt bejelenteni, ha azon nem kíván részt venni”. Tekintettel arra, hogy az idézés kézbesítésére vonatkozó nyolc napos határidő minden esetben kötelező, és ha ennek indoka az, hogy a vádlott megfontolhassa, lemond-e a tárgyaláson való részvétel jogáról: akkor megalapozottan feltételezhetjük, hogy nem a bíróságot kívánta döntési helyzetbe hozni a jogalkotó. Róth Erika szerint, ha ez (azaz a bíróság döntési jogkörébe utalás) lett volna a jogalkotó célja, differenciálhatott volna aszerint, hogy ha a bíróság nem tarja elfogadhatónak a vádlott távolmaradását megmaradt volna az öt napos kézbesítési határidő, míg ha elfogadhatónak tartja (ekkor gyakorlatilag a vádlottra bízva, hogy megjelenik vagy sem), a nyolc napos kézbesítési szabályt fektette volna le.³⁴ Véleményünk szerint a jogalkotónak a tárgyalástól való távolmaradást a Be. 43. §-ába, a vádlott jogai közé (is) be kellett volna raknia. A tárgyalástól való távolmaradás ugyanis – amellett, hogy eljárást gyorsító intézmény lehet – egyben vádlotti jogosítvány is.³⁵

A kialakult gyakorlatot tekintve – úgy tűnik, hogy a jogalkalmazó a törvény szó szerinti értelmezését követve („tájékoztathatja”) – az a bíró döntési jogkörébe utalja a vádlott bejelentett távolletére történő tájékoztatást, azt nem ismeri el a vádlott eljárási (alanyi) jogosultságaként.³⁶

Másodsorban a bejelentés módját vesszük górcső alá [Lásd részletesen: 1. számú táblázat, 1. oszlopát]. Álláspontunk szerint a Be. 279. § (3) bekezdésének ez egy másik problematikus pontja. A Be. nem határozza meg ugyanis, hogy a vádlott a bejelentést milyen formában, milyen eljárás keretei között teheti meg érvényesen. A legnagyobb dilemmát az írásban tett bejelentés jelentheti, hiszen ilyenkor az eljáró bíró vajmi csekély valószínűséggel győződhet meg – az akár szabadlábon lévő, akár fogva lévő – terhelt nyilatkozatának személyes, befolyásmentes megtételéről, amelynek elvileg az önkéntességen kellene alapulnia.³⁷

³³ RÓTH Erika: *Csak a jogalkotás gyorsabb vagy az igazságszolgáltatás is?* In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): *Sapientia Sat. Ünnepi Kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90. születésnapjára*. Szeged, 2012. 421.

³⁴ Uo. 421.

³⁵ 2011. február 5. napján, a Kossuth rádió Útköző című műsorában Frech Ágnes a Fővárosi Bíróság Büntető Kollégiumának vezetője szerint ez harmonizál a vádlott azon kötelezettségével, hogy a tárgyaláson főszabály szerint meg kell jelennie, de nem kötelessége a tényállás tisztázáshoz tevékenyen hozzájárulni (lásd pl. élhet a hallgatás jogával). Forrás: www.mr1-kossuth.hu/archivum/targyalas-vadlott-nelkul.html (2013. 02. 10.)

³⁶ Ehhez lásd pl. UJVÁRI Ákos: *A vádlott tárgyaláson való jelenléte a Be. 279. § (3) bekezdésének tükrében, avagy a Be. új jogintézménye: a vádlott bejelentett távolléte*. In: Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály Professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2011. 532. Továbbá Legfelsőbb Bíróság (Kúria) 92. számú Büntető Kollégiumi véleményét.

³⁷ Eme dilemmát részletesen elemzi: UJVÁRI, 2011. 535-536.

Harmadsorban pedig azt szükséges kiemelni, hogy az új szabályozás értelmében lehetőség van az eljárást akár bűnösséget megállapító ítélettel is befejezni. Ennek azért van jelentősége, mert a Be. 281. § (5) és (9) bekezdés alapján korábban is volt lehetőség arra, hogy rendes eljárás keretében, a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent szabadlábon lévő vádlott távollétében megtartsa a bíróság az elsőfokú bírósági tárgyalást, de e rendelkezések a bizonyítási eljárás befejezését csak akkor tették lehetővé, ha a vádlott felmentésére vagy vele szemben az eljárás megszüntetésére került sor [Lásd 1. számú táblázat 3. oszlop 2. pontját]. Ezzel azonban gyaníthatóan nem éltek gyakran a bíróságok.³⁸ Az új szabályozás – a vádlott bejelentett távolléte – esetén azonban az eljárás bűnösséget megállapító ítélet meghozatalával is lezárulhat.

A távollévő terhelten szembeni külön eljárások a gyakorlatban

Hazánkban a távollévő terheltekkel szembeni külön eljárások csekély számban és százalékos arányban kerülnek alkalmazásra. Ezt kiválóan szemlélteti a Legfőbb Ügyészség honlapján elérhető „Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai” elnevezésű, éves lebontású statisztikai kimutatás is.³⁹

A 2004 és 2011. év közötti időszakot tekintve az 1%-ot sem érte el azoknak az aránya, akiknek a távollétében indítványozta az ügyész a bírósági eljárás lefolytatását. A statisztikai kimutatás alapján ez a számarány 2004-ben volt a legmagasabb: a vádirattal megvádolt személyek 0,85 %-ával szemben indítványozták,⁴⁰ míg 2011-ben a legalacsonyabb: a vádirattal megvádolt személyek csupán 0,31%-ával szemben indítványozták e külön eljárást.⁴¹ Ez 0,54 század százalékos csökkenést jelent az elemzett időszakban. A köztes időszak (2005-2010) adatait az 2. számú táblázatban foglaltuk össze; míg a 2004-2011-es időszak teljes görbéjét az 1. számú grafikon mutatja be.⁴²

Év	2005	2006	2007	2008	2009	2010
A távollévő terheltek elleni vádemelések %-os meghatározása	0,66%	0,47%	0,43%	0,47%	0,42%	0,47%

2. számú táblázat

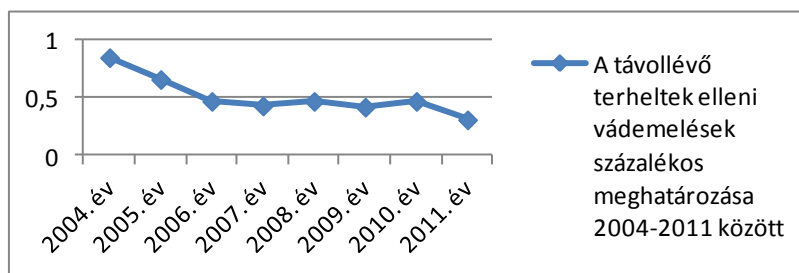
³⁸ RÓTH, 2012. 418. Ezt támasztja alá Hegedűs István megállapítása is, amely szerint „ha 2004 és 2008 között a halasztás okát vizsgáljuk, azt állapíthatjuk meg, hogy a vádlott meg nem jelenése miatt a halasztások 49,81%-tól 56,86%-ig terjedtek”. HEGEDŰS István: *A büntető ítékezés gyorsítása, különös tekintettel a vádlott jelenlétére – az alkotmányosság tükrében*. In: Balogh Elemér (szerk.): *Az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok – 20 év tapasztalatai*. Szeged, 2009. 28.

³⁹ A Legfőbb Ügyészség honlapján csak a 2004 – 2011. év közötti éves statisztikai adatok találhatóak meg. A jelezett statisztikai kimutatások csak a távollévő terheltek elleni vádemelések számát és százalékos arányát tartalmazzák, arról azonban nem tartalmaznak adatot, hogy az eljárás a vádemelést követően végig a külön eljárás szabályai alapján, vagy – a vádlott előkerülése esetén – a rendes eljárás szabályai alapján lettek-e lefolytatva. Lásd <http://www.mklu.hu/cgi-bin/infoszabdok/doktar.pl?focsoport=2&csoport=14#open> (2013. 01. 22.)

⁴⁰ Lásd <http://www.mklu.hu/repository/mkudoc4165.pdf> (2013. 01. 22.)

⁴¹ Lásd <http://www.mklu.hu/repository/mkudoc5771.pdf> (2013. 01. 22.)

⁴² A görbe alapjául szolgáló forrás: <http://www.mklu.hu/cgi-bin/infoszabdok/doktar.pl?focsoport=2&csoport=14#open> (2013. 01. 22.)



1. számú grafikon

Felmerül a kérdés, hogy vajon minek köszönhető a távollévő terheltek elleni büntetőeljárások 2011. évre történő ilyen mérvű csökkenése? Álláspontunk szerint ez két tényezőnek tudható be. Egyfelől annak, hogy a vádlottak kézre kerítése (tartózkodási helyük felderítése) többségében már a nyomozati szakban sikeresen megtörténik. Másfelől azonban annak a ténynek, hogy 2011. március 1-je óta a vádlottak, ha nem kívánnak a bírósági tárgyalás(ok)on részt venni – mert pl. drágább a vádlott ideje annál, hogy azt a bírósági tárgyalóteremben töltsék⁴³ – (ha van előzetes tájékoztatás) legálisan kivonhatják magukat a tárgyalásról. Korábban ezt szökéssel, elrejtőzéssel tudták „megoldani”. Ha a vádlott az előbbi választja – előzetesen bejelenti, hogy nem kíván a bírósági tárgyaláson részt venni – akkor az eljárást a rendes eljárás szabályai szerint kell lefolytatni; abban az esetben azonban, ha az utóbbi megoldást – ismeretlen helyre távozást – választaná a külön eljárás szabályai alapján kellene eljárni.

Összegzés

A terhelt tárgyaláson való jelenlétét (ún. személyes részvételét) annak jogaként – és nem pedig kötelességként – kell értelmezni a büntetőeljárások során. Ebből következik, hogy e jogáról lemondhat. Abban az esetben, ha a terhelt ismeretlen helyen, vagy külföldön tartózkodik a bírósági eljárást a Be. XXV. fejezetében részletezett „eljárás a távollévő terhelttel szembeni” külön eljárás alapján kell lefolytatni. Abban az esetben viszont, ha a vádlott tartózkodási helye ismert – és a tájékoztatást követően él a tárgyalástól való távolmaradás jogával – a rendes eljárás szabályai alapján kell az eljárást lefolytatni. Utóbbi intézmény 2011. március 1-je óta létezik a magyar büntető eljárásjogban, a gyakorlat a „vádlott bejelentett távolléte” elnevezéssel látta el [Be. 279. § (3) bek.].

A tanulmány egyrészt arra kereste a választ, hogy vajon érvényesül-e a közvetlenség elve a távollévő terhelttel szemben lefolytatott külön eljárásban? Álláspontunk szerint nem érvényesül, sőt mindezzel együtt a szóbeliség elve is csorbát szenved az *in absentia* eljárásokban. Másrészt arra kereste a tanulmány a választ, hogy mennyiben gyorsítja a büntetőeljárásokat a távollétes külön eljárás? Álláspontunk szerint azokban az esetekben, ahol a terhelt tartózkodási helye később nem válik ismertté (így nem is gyakorolja a jogorvoslati jogait) a külön eljárás beváltja a célját, meggyorsítja az adott büntetőeljárást. A jelzett külön eljárás azonban egy kettős-arcú jelenség, ugyanis azokban az esetekben amikor a terhelt előkerül –

⁴³ Frech Ágnes szerint pl. a gazdasági bűncselekmények elkövetőinek bizonyos esetekben drágább lehet az idejük, attól, hogy azt a tárgyalóteremben töltsék. Forrás: www.mr1-kossuth.hu/archivum/targyalas-vadlott-nelkul.html (2013. 02. 10.)

az előkerülés idejére figyelemmel – különböző jogorvoslatokkal élhet. Eme jogorvoslatok biztosítása a terhelt jogainak védelmét figyelembe véve elengedhetetlenek egy jogállami büntetőeljárásban, ugyanakkor a büntetőeljárásokat lelassítják: ezekben az esetekben ugyanis megkettőződnek/megkettőződhetnek az eljárások.

ANETT ERZSÉBET GÁCSI:

Notes about the Procedure against the Non-Attending Defendant

(Summary)

The investigating part of the criminal procedure does not require the defendant in his/her person. For this reason it is possible to conduct the investigation even if the person of the perpetrator is unknown. But at the trial, the attendance of the accused concerns human rights aspects and guarantees, hence the procedure (trial) in absentia can be only an exemption.

In my study, I'm searching answers for two questions. Firstly, I looking for the answer what tells that, how the principle of immediacy can prevail in a proceeding where the accused person is absent? (Or I can ask the question in another way: Does the principle prevail in these proceedings anyway?) Secondly, I am looking for the answer what is that: Is the above-mentioned process makes a faster criminal procedure?

The study shows that we shall not forget that further widening in the law of the application of the special procedure (the Procedure Against the Non-Attending Defendant) serving the simplification and acceleration of the proceeding, might have a changing effect on the whole criminal procedure, its system, in the sense that the theoretical, regulatory and structural differences between the regular and the special procedure (the Procedure Against the Non-Attending Defendant) would weaken or fade away.

